

Uppkomst, sammansättning och stadgar

Ur Ymer 1881

”Då Sällskapet, som vid 1880 års slut i vissa hänseenden förändrade sin organisation, nu offentliggör de då antagna nya stadgarna samt för första gången meddelar en förteckning öfver sina ledamöter, torde några ord böra förutskickas såsom inledning.

Sällskapet utgör en fortsättning och ombildning af det i början af 1873 stiftade *Antropologiska Sällskapet i Stockholm*, för hvars uppkomst, stadgar och ledamöter redogöres i den af nämnda sällskap utgifna *Tidskrift för Antropologi och Kulturhistoria*. Vid slutet af år 1877 ombildades sällskapet och erhöll sin nuvarande benämning; dess då antagna stadgar äro af den 15 december 1877. Sällskapet var enligt dessa fördeladt på tvenne sektioner, en för antropologi och en för geografi och närbeslägtade vetenskaper. De olägenheter, som denna fördelning och därmed sammanhängande föreskrifter visade sig medföra med afseende på sammankomster, vid allmänna sammankomsten den 18 december 1880 antogos nya, här intagna stadgar, hvilka väsentligast skilja sig från de förut gällande därigenom, att fördelning på sektioner ej längre förekommer.

Enligt den här meddelade ledamotsförteckningen räknar sällskapet följande antal ledamöter:

Hedersledamöter	6
Utländske ledamöter	45
Korresponderande ledamöter	20
Svenske och Norske ledamöter	687

I sammanhang med sällskapets nya stadgar offentliggöras här äfven *Stadgarne för Vega-fonden*.

Till minne af Asiens kringsegling under ledning av sällskapets ledamot Herr A.E.Nordenskiöld, blef på initiativ, som i början af år 1880 togs af sällskapets styrelse, en national-subskription föranstaltad för insamling af en fond, hvilken skulle erhålla benämningen Vega-fonden och hvars årliga afkastning skulle användas till uppmuntrande och befrämjande af geografisk forskning. Denna subskription omfattades med sådant intresse, att fonden vid årets slut hade en behållning af 35,350 kronor. Stadgar för densamma antogos av sällskapets styrelse den 27 oktober 1880.”

(Stadgetext se ”SSAG en stadgehistorik”)

Några glimtar från SSAG:s första decennier

Ur E.W.Dahlgren: *Min lefnad* (1930). Utgiven av Wilhelm Odelberg i serien Svenska Lärde, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1995

Ur Wilhelm Odelbergs företal, s. 16ff. ”År 1873 bildades Antropologiska Sällskapet med fysiologen Gustaf Retzius som primus motor. Efer några år (1777) ombildades sällskapet, nu med namnet Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi. Från 1880 började föreningen utge tidskriften Ymer. Från början hade Ymer en stark internationell prägel, men efterhand blev innehållet ganska svenskbetonat. Dahlgren kom snart in i kretsen kring Ymer med de två förgrundsgestalterna i nordisk arkeologi Hans Hildebrand och Oscar Montelius som ledande personer. Dahlgren efterträdde 1882 Hildebrand som sekreterare i SSAG och följande år övertog han redaktörskapet för Ymer.

Dahlgrens kapacitet tycktes räcka till det mesta. Han engagerade föredragshållare, alla som hade något att förtälja. Kebnekaises förste bestigare Charles Rabot, kongoofficern och upptäcktsresandena Edde Gleerup, Peter Möller och Alfred Wester. Dahlgrens försök att breddaa Ymers innehåll och skaffa tidskriften en vidare publik mötte inte alltid förståelse. Några i styrelsen ansåg Ymer alltför populär. ”Ju tråkigare desto bättre”, sade något ironiskt geologen Gerard De Geer. Dahlgrens intresse för Afrika ledde honom att på uppdrag av Norstedts förlag översätta och redigera Stanley´s ”I det mörkaste Afrika”, ett mäktigt verk om 550 sidor, 1890, och det inte mindre omfångsrika verket Mounteney-Jephsons ”Emir pascha och de upproriska i Sudan”, 1891. Dahlgren kände sig inte riktigt nöjd med sin ställning som redaktör för Ymer och avgick, men han satt kvar i SSAG:s styrelse fram till 1922.

De första erfarenheterna på geografins område var hans engagemang hos Adolf Erik Nordenskiöld efter färden med Vega. Denne hade inte från början tänkt sig annat än rent vetenskaplig dokumentation av färden. Under hemresan blev han emellertid föreslagen från när och fjärran av olika förlag, t.ex. MacMillans i England och Frans Beijer i Stockholm att åstadkomma en mer populär framställning. Han kunde inte annat än lyssna till de ekonomiskt behagliga anbuden. Han behövde vid sin sida ha en kompetent man till hjälp vid redigeringen. August Strindberg, som visat sig ha intresse för etnografiska och orientalska ämnen, tillfrågades. Han accepterade, men tjänstetiden blev bara någon dag. Nordenskiöld bad Strindberg att av Hans Hildebrand återfå sitt manuskript om Japan som inlämnats till SSAG. Hildebrand svarade att han gett tillbaka papperen till Nordenskiöld. Över detta blev Strindberg så uppretad att han förklarade sig inte kunna samarbeta med en så disträ och slarvig person som Nordenskiöld. Dahlgren som hade ett lättare sinne, fick nu uppgiften. För honom betydde arbetet med boken ”Vegas färd runt Asien och Europa” insikt i vetenskapliga materier, som kom att betyda mycket för hans inriktning som skribent i upptäcktsresornas och kartografiens historia. Dahlgren tyckte att detta arbete var ansträngande nog och förhållandet till arbetsgivaren pressade hans tålmod, Nordenskiöld ville att det hela skulle gå raskt undan. Dahlgren offrade som alltid, då det gällde hans extra uppdrag, kvällar och nätter. Då han fick en halsåkomma gick Nordenskiöld till hans hem en kväll och ville tvinga i sin medarbetare en hemsk dekokt som denne vägrade intaga.

Till slut var allting färdigt. Boken blev en stor försäljningssuccé, översattes till många språk och inbringade Nordenskiöld så mycket pengar, att han kunde köpa egendomen Dalbyö i Södermanland. Dahlgren blev väl inte alldeles lottlös. Med ett stilla leende noterade han Nordenskiölds ord: ”Tänk att vi som samarbetat så mycket aldrig har grälat”. Samarbetet med Nordenskiöld fortsatte. Dahlgren redigerade också beskrivningen av den andra Dicksonska expeditionen till Grönland 1883.

Då det gällde att biträda Nordenskiöld med dennes magnifika Facsimile-Atlas kom Dahlgren i svårigheter. Han utformade för det mesta kommentarerna till kartmaterialet. Nordenskiölds teorier svävade ibland i det blå, vilket Dahlgren pliktskyldigast påpekade. Han fick det trosvissa svaret att kommande arkivfynd skulle bekräfta åsikterna. Nordenskiöld visade sig dock alltid erkännam mot Dahlgren...

I Nordenskiölds dedikationsexemplar av "Vegas färd" skrev Anna-Hierta Retzius att förtjänsten av verket var Dahlgrens och att Nordenskiöld inte kunde skriva svenska fast han tillhörde Svenska Akademien".

Ur E.W.Dahlgrens egen berättelse:

"...sedan jag 1873 upptagits i det detta år stiftade Antropologiska Sällskapet, föregångare till SSAG, jag jämte Axel Key och Hans Hildebrand invaldes i sällskapets redaktionskommitté. Inom denna kom jag dock aldrig att få visa min förmåga, emedan allt arbete, även i detaljerna, under sällskapets treåriga tillvaro besörjdes av dess stiftare och spiritus rector, Gustaf Retzius...

...bekantskap med så gott som alla den tidens ledande personer på det vetenskapliga området, såväl det naturvetenskapliga som det humanistiska...

...Nordenskiöld vårdslös bibliotekskund...

...Bildanskaffning och redigering oerhört krävande och jäktigt, Nordenskiöld mycket krävande...
Första häfte (av Vegas färd) ute redan nov. 1880.

SSAG: Då detta sällskap år 1880 omorganiserades, kunde Hans Hildebrand ej längre kvarstå i sekretariatet. Till efterträdare fick han kanslissekreteraren Simon Nordström, en både intresserad och kunnig man, som led av den hos oss svenskar alltför ofta förekommande olaten att draga saker på långbänken. Efter ett helt år hade han ej avarbetat något av restantierna från föregående tid och därtill lagt nya från sin egen: intet enda band av sällskapets tidskrifter förelåg avslutat. Då detta naturligtvis väckte missnöje, särskilt hos sällskapets nitiske vice ordförande, den gamle sjöbjörnen August Fries, en av deltagarna i fregatten Eugenie's världsomsegling, såg sig Nordström tvungen att avsäga sig befattningen. Han efterträddes från 1882 års början av Vegamannen Anton Stuxberg, men ej heller han fick tid att bota bristerna emedan han inom kort utnämndes till intendent vid Göteborgs museum och flyttade från Stockholm. Då sekreterarplatsen nu ånyo var vakant, föll valet på mig, helt visst på tillskyndan av Adolf Erik Nordenskiöld och Tegnér, båda ledamöter i sällskapets styrelse.

Om min kandidatur underrättades jag vid ett tillfälligt möte i Kungsträdgården med sällskapets skattmästare, min vän Karl Sidenbladh och den 1 oktober 1882 tillträdde jag befattningen, som jag fri från Vegabestyren med nöje mottagit. Mitt första göromål blev att råda bot å mina företrädares försummelse, och detta lyckades också innan det första året gått till ända. Jag har dock ingen anledning att förhäva mig däröver, enär jag tyvärr efter ett antal år gjorde mig skyldig till liknande fel som de. Min enda ursäkt är att jag tagit på mig mera än jag förmådde utföra, särskilt sedan det pressande arbetet med accessionskatalogen tagit sin början och detta var dock ett tjänsteåliggande (Dahlgren var bibliotekarie på KB innan han blev överbibliotekarie vid KVA), något varmed åtminstone inte vännen Nordström kunnat undskylla sig, ty då jag gav tryckningstillstånd på de sista felande arken av sällskapets publikationer, överraskades jag av tryckerifaktorns naiva anmärkning att nu återstår endast "skolstatistiken", som Nordström likaledes lämnat ofullbordad.

Till en början skötte jag mig emellertid till sällskapets och dess styrelses belåtenhet. Jag hade att ordna om föredrag vid sammankomsterna, vilket ofta varit svårt nog, om jag ej kunnat repliera på Hildebrand och Montelius, vilka sällan vägrade att meddela något från sina forskningsområden. Men då även de sveko, måste jag själv i elden, trots min utpräglade motvilja mot offentligt uppträdande. Att jag slutligen lyckades övervinna min blyghet räknar jag som en av behållningarna från min sekreterartid. Ämnen för mina föredrag voro företrädesvis upptäcktsfärder och gamla kartor. Med

framläggande av egna kartfynd blev Nordenskiöld ofta mig behjälplig, sedan kartografiens historia blivit hans huvudstudium, och om åhörarna ej alltid därav kände sig uppbyggda, så blev intresset så mycket livligare, då jag lyckades som föredragare engagera återkomna resande i främmande länder. En glanspunkt i sällskapets historia var då de i Kongostatens tjänst anställda officerarna vid en särskild högtidssammankomst hälsades välkomna hem till fäderneslandet och därefter redogjorde för sina märkliga upplevelser. Med dem slöt jag nära vänskap; jag hjälpte löjtnanterna Möller, Pagels och Gleerup med utgivningen av deras bok ”Tre år i Kongo”, och i sällskapets namn anordnades en utställning av från Afrika hemförda etnografiska föremål; den däröver anonymt tryckta katalogen har mig till författare. Många andra resande, såväl svenskar som utlänningar uppträdde i sällskapet; jag nämner N.Ekholm, A.Hamberg och sällskapets illustre Vegamedaljör Nansen, vilka talade om polarländerna; A.Wester, H.von Schwerin, P.Dusén och W.Junker (likaledes belönad med Vegamedaljen) om Afrika; Hj.Sjögren om Kaukasien, norrmannen Lumholtz om Australien, Hj.Stolpe om Oceanien, C.Bowallius och Gustaf Nordenskiöld om Amerika, alla på grund av egen på ort och ställe inhämtad erfarenhet. Och ej må jag glömma min synnerligen intima vän Sven Hedin, vilken redan såsom skolyngling biträdde med ritande av kartor, ofta riktiga praktstycken av kolossala dimensioner, avsedda att illustrera varjehanda föredrag, och sedan han börjat sin epokgörande upptäckarbana, fick sällskapet njuta de första frukterna av hans tidigaste resor i Persien och angränsande trakter. Han hedrade mig också genom att begära mitt råd om sina planer - mina stundom uttalade betänkligheter gjorde dock ingen verkan – och jag kunde i någon mån återgälda hans vänskap och förtroende genom att åtaga mig utgivningen av ett par av hans första reseberättelser.

Under tiden utkom sällskapets tidskrift tämligen regelbundet. Någon högre vetenskaplig halt förmådde jag ej giva den, men däri inflöto dock många beaktansvärda bidrag. Det var detta redaktionsarbete som föranledde mig att själv taga till pennan. Jag publicerad f.o.m. år 1885 talrika uppsatser av historiskt-geografiskt innehåll över ämnen hämtade från Söderhavsöarna, Mexico, Kongolandet m.m.; jag redogjorde såväl i Ymer som i andra tidskrifter för nyare forskningar om Columbus och Amerikas upptäckt, äldre och yngre upptäcktsfärder, Centralafrika, den mycket omtalade Stanleyexpeditionens äventyr och därav föranledda polemik mellan deltagarna. I sammanhang därmed blev jag av det Norstedtska förlaget anmodad att översätta Stanleys bok ”I det mörkaste Afrika”, ett arbete som utfördes med biträde av en hel stab genom firman anställda medhjälpare, av vilka några icke voro fullvuxna uppdraget och därför måste på det noggrannaste kontrolleras. Till mitt största egna arbete på den historiska geografiens område skall jag nedan återkomma.

Såsom jag redan antytt, blev det efter någon tid svårt att med mängden av sysselsättningar såväl inom som utom tjänsten på ett fullt tillfredsställande sätt sköta sekreterarbefattningen. Jag insåg detta själv och började tänka på att dra mig tillbaka. Då jag emellertid genom min överflyttning 1893 från KB till KVA fått större frihet att disponera min tid, lät jag övertala mig att mottaga sällskapets omval för en ny treårsperiod från 1895 års början. Detta fick jag dock snart ångra. Av några ledamöter bragtes på tal att sällskapet borde reformeras, så att det finge en rent vetenskaplig karaktär, från förhandlingarna borde det mer populära inslaget helt och hållet avlägsnas – ”ju tråkigare de bliva, desto bättre”, såsom Gerard De Geer uttryckte sig. Häremot måste jag bestämt opponera mig; en sådan reform om ocks från åtskilliga synpunkter önskvärd, skulle ofelbart medföra ett starkt manfall bland ledamöterna och därigenom äventyra sällskapets ekonomiska tillvaro. Härtill kom att jag utsattes för en del personlig förargelse, varför jag fann måttet rågat och avsåg mig sysslan från 1 juli 1895. Några år senare, då misshälligheterna voro bortglömda, blev jag åter invald i sällskapets styrelse, där jag kvarstod ända till år 1922, då jag ansåg tiden inne att lämna plats för yngre och mera verksamma

krafter. 1902 fungerade jag som sällskapets ordförande och hade som sådan nöjet att hälsa Sven Hedin välkommen efter hans detta år fullbordade expedition i Centralasien. 1921, året innan jag definitivt drog mig tillbaka, hedrades jag med kallelsen att vara sällskapets hedersledamot... Deltog i Geografkongressen i Paris 1889.”

August Strindberg om Adolf Erik Nordenskiöld

Ur Lettres de Stockholm 1886, översättning av Sven Stolpe 1981: ”August Strindberg: I Bernadottes land”, Brombergs 1981.

Strindberg går igenom samtidens svenska kulturella elit, som utsätts för besk kritik i satirisk form. Ett undantag är Adolf Erik Nordenskiöld, men han var ju inte svensk...

”Små länder älskar inte toppfigurer, men...”...”återstår Adolf Erik Nordenskiöld. Tyvärr är han finne. Men man är inte så noga med nationaliteten, när det gäller att inkorporera en berömdhet. Detta framgår också av det faktum att den rikaste mannen i Sverige, som exploaterat landets skogar, Oscar Dickson – till ursprung och namn skotte – för några månader sedan utnämndes till svensk friherre. F.ö. förhåller det sig så att alla framstående män trots sin patriotism lämna sitt hemland och så fort de kunna dra sig undan dess infama avundsjuka och vanmäktiga motvilja. Diktaren nummer ett, Snoilsky, bor i Tyskland, revolutionären Strindberg håller sig i Frankrike, de framstående målarna etc etc.

Bland de modiga, som av sin speciella ställning äro tvingade att stanna kvar, vill jag först nämna Nordenskiöld. Vill man se hans porträtt, bör man genast uppsöka Musée Grévin och där beskåda de Lesseps. De båda äro så lika som tvenne vattendroppar. Jag råkade en gång Nordenskiöld, som är ett original och i sitt uppträdande en riktig sjöman – han tar emot mig en morgon i skjortärmarna, medan han gjorde toalett; ansiktet var helt intvålat, han berättade om sina resplaner med en helt ungdomlig stämning. Trots att han har fått de största hedersbevisningar som kan drabba en dödlig, förblir han student och god kumpan och låter sig duas av sina underordnade, sekreterare, sina medhjälpare, ja av vem som helst. Ty han är demokrat, denne innehavare av kommendörstecknet av alla Europas ordnar. Han är riksdagsman men lägger sig inte mycket i politiken, hela hans hjärna är full av nya planerade expeditioner, men han gör aldrig gemensam sak med högern. Han är pojktiktig och generös; trots detta är han ständigt utsatt för angrepp från ynkligt avundsjuka personer. Han struntar i dem och går sin egen väg utan att bry sig om förtälet.”